

KORUNK BÉKEESZMÉJE

Ennek az évnek kezdétén is csodálatos összhangban zengte a világ jószándékú népe a legszebb földi jó, a béke vágyát: békés, boldog új esztendőt! Amikor e békét kiáltó napok emlékét visszaidézzük, vegyük fontolóra azokat a tételeket, amelyek a világ népeihez intézett legutóbbi moszkvai Kiáltványban a mi felfogásunkat is tartalmazzák. Méltán állapította meg ugyanis az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága december 15-i együttes ülésén, hogy „*emberi öntudatunk és őszinte hazaszeretetünk miénknek is vallja e békekövetelést*”. S meg vagyok győződve, hogy ennek a kiáltványnak gondolatai, aláhúzva világnézetünk megfontolásaival, a mi katolikus békemunkánknak is alapjainul szolgálhatnak.

A világ népeihez intézett Kiáltvány és az ezt közvetlen megelőző Nyilatkozatnak a békéről szóló III. szakasza együtt ad összefoglalást a békemunka alaptételeiről.

Az első ilyen tétel: *a béke biztosítása a mai élet legégetőbb kérdése, amely minden mást megelőz*. A Kiáltvány ezt így fejezi ki: „Napjainkban nincs az emberiségnek halaszthatatlanabb feladata, minthogy harcoljon a rakéta- és atomháború ellen, az általános és teljes leszerelésért, a béke fenntartásáért.”

Tehát a békéért való küzdelem megelőzi a társadalmi különbségek felszámolását, megelőzi a kapitalizmus és szocializmus versengésének eldöntését és megelőzi az ideológiai viták döntésre vezetését is. Előbb a béke vagy háború kérdésében kell világdöntést produkálni, a többi ahhoz viszonyítva későbbi feladat.

Szeretik a mai életünket, a XX. századot a kapitalizmus és szocializmus küzdelme évszázadának nevezni. Az is; de méginkább és előbb annak a küzdelemnek évszázada, amely a háború és a béke hívei között, a kettő közti „vagy” eldöntésének feladatát szabja az emberiség elé! Szeretik mai életünket, a XX. századot a kereszténység és a materializmus küzdelme évszázadának nevezni. Az is; de méginkább és előbb annak a küzdelemnek évszázada, amely az ún. „keresztényháború” és a világbéke hívei számára formuláz döntő feladatot a háború vagy béke keresztény és materialista világnézeti szolgálata szempontjából.

Vannak világméretű, vannak országos, vannak közösségi és egyéni problémák, amelyek ebben az esztendőben és e területeken megoldásra várnak. Gazdasági, politikai, katonai, faji, nemzeti, kormányzati, társadalmi, tudományos, háztartási, munkafeladati, egészségi, létfenntartási és lelkiismereti súlyos és komoly problémák. Csak mindegyikre egy példát: a belga gazdasági csőd, a laoszi politikai válság, a német katonai felfegyverzés, a délafrikai faji megkülönböztetés, a néger és arab nemzeti felszabadulás, az USA új elnöke által meghatározandó kormányzati magatartás, a szövetkezeti társadalmi élet, az úrkutatás, a családi kettős műszak, az ipari normarend, a rákkutatás, a világ sok részén jelentkező éhhalál, vagy a hívó lelkiismeret helykeresése a szocialista világban. Ki tagadná, hogy mindez nagyon súlyos erőfeszítést, küzdelmet jelentő, ellentéteket élesztő, hol lelkesítő, hol kedvetszegő feladat, probléma, amely még számtalan más hasonlóval együtt itt kavargó, sürget, kérdez, idegesít, aggaszt és megzavar a mi szűkebb vagy tágabb világunkban.

És ha bármelyiket veszem külön-külön, vagy együtt valamennyit, minderre áll a Békekiáltvány tétele: mindezt megelőzi az, hogy biztosít-

suk a béke fennmaradását. Béke nélkül nincs élet és nincs semmi probléma, amely bármilyen komoly és gyötrő is, mégiscsak emberi, mégiscsak az élet problémája. A háborúnak nincsen problémája, csak a megsemmisülés. Nem kell ezt nekünk külön bizonyítanunk, csak a feledékenység ellen idézzük eszünkbe újra, hogy az első világháború a világ népességének 62 %-át, 36 országot és 1050 millió lakost érintett, és 4 millió négyzetkilométer területen 70 millió fegyveresből 10 millió halottat és 20 millió sebesültet produkált. A második világháború a világ népességének 80 %-át, 61 országot és 1700 millió lakost érintett, 22 millió négyzetkilométert tett hadszínterré, 110 millió embert szolgált fegyverbe s ezek közül 32 millió halt meg és 35 millió lett nyomorék. S ha ez utóbbi statisztikához hozzáteszem, hogy csak Európában 23 millió 600.000 lakóház, 14 és félmillió középület és gyár, több mint 200.000 kilométer vasútvonal pusztult el a háború idejét jelentő 72 hónap alatt, nem is kell újra hangoztatni a tételt: minden gazdasági, politikai, katonai, faji, nemzeti, kormányzati, társadalmi, tudományos, háztartási, munkafeladati, egészségi, létfenntartási vagy lelkiismereti kérdés megoldása vagy eldöntése előtt legelőbb is az élet vagy halál: a háború vagy béke kérdését kell eldöntünk, a békét kell szolgálnunk.

A békés együttélés szüksége

A Békekiáltvány második tétele az, hogy *a béke biztosítása a különböző rendszerű államok békés egymás mellett való élése által valósul meg.* A Kiáltványt megelőző Nyilatkozat ezt mondja: „a különböző rendszerű államok békés egymás mellett élése, vagy pusztító háború — ma csak így vetődik fel a kérdés. Más kivezető út nincs”.

A különböző rendszerek közt döntést hozhat a bajvívás. Hogy ez az eszköz előttünk milyen értékű, elég, ha az előbbi szavainkban számokkal illusztrált képet apokaliptikus méretűvé nagyítva szemléljük csak egy pillanatra is. Valamikor az ózdi acélöntőben jártam és a fehér izzásba tekintve tudtam felfogni, hogy hogyan pusztult el az izzásba szédült egyik munkás: egy kiáltás, egy fellobbanó láng és a temetésen a koporsóban már csak egy kihült acéldarab feküdt: talán magában rejtette a pillanat alatt megsemmisült embert. Az atomháború fehér izzásának pillanatába szédült rendszer, igazának eldöntése helyett megsemmisítheti az emberiséget. S ha ezért a háború nem lehet döntő tényező különböző rendszerek között, lehet-e a háború peremén való táncolás, az ún. erőpolitikai manőverezés itt célravezető? Erőszak fitogtatása, vagy alkalmazása ott érhet eredményt, ahol van erősebb és gyöngébb, ijesztő és megijeszíthető. A kongói néger ellen a belga géppisztoly lehet társadalmi érv. De világrendszerek és az ezeket képviselő nagyhatalmak között ma atombomba, hidrogénbomba nem fenyegető fegyver éppúgy, mint a kardvívó bajnokok a páston állva nem félnek egymás kardjától, mert mérkőzésüket küzdőképességük, idegállapotuk dönti el. A szovjet rakéták, űrhajók, szputnyikok és lunikok az amerikai Titánok, Discoveryk és más rakéták ellenében kimutatták, hogy az indító és szállító-energia, a röp pályameghatározás és célzás tekintetében a szovjet technika elérte, sőt túlszárnyalta a kapitalista államokét. A katonai támaszpontok is elvesztették már közvetlen jelentőségüket, amint ezidén, január 2-án Hruscsov a Kubai Köztársaság moszkvai nagykövetségén tartott beszédében jellemezte: „a technika ma olyan lehetőségeket nyújt, amelyek biztosítják számunkra, hogy szükség esetén közvetlenül saját területünkről pusztító vá-

laszcspást mérjük a földkerekség bármely pontjára". Az erőpolitika fiogtatása ma már döntést nem eredményezhet világrendszerek között, mert mindkét rendszer rendelkezik a pusztító erők elégséges sorozatával, de talán nem elstetett annak megállapítása, hogy az idegrendszer nyugalma, a biztonságtudat a szocialista felet teszi a győzelemre esélyessé.

Sem a pusztító háború, sem az evvel fenyegetőző hidegháború nem célra vezető eszköz, hogy az emberiség a béke után második sorban álló feladatait megoldhassa. Amint az Opus Pacis és az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága említett decemberi nyilatkozata leszögezi: „A háború nem lehet társadalmi rendszerek versengésének, világnézeti különbségek vagy faji ellentétek megoldásának eszköze.” Mindennek a különböző rendszerek békés egymás mellett való élete során kell bekövetkeznie. És itt is a békés egymás mellett való élet a nem-háborús, nem-pusztító, nem-erőszakos életet jelenti. Nem jelenti a fegyvertelen társadalmi vagy ideológiai harc feladását. Soha nem lehetünk annyira naivak, hogy feltételezzük azt, hogy a kapitalizmus önként alakul át szocializmussá, vagy a szocializmus fordítja vissza a társadalmi fejlődés kerekét, vagy a kereszténység materialista lesz, vagy a materializmus egy pápai szózatra megtér. Nem: a társadalmi rendszerek, a világnézetek különbsége, sőt harca nem szüntethető meg egyhamar. Sőt a harc heve talán még fokozódik is, amint az a vita természetéhez tartozik, hogy egyre sokoldalúbb, elevenebb, több kérdést felvető, érveiben kidolgozottabb lesz, partnereket is talál mindkét oldalra. De a vitaközök igazát nem döntené el soha a verekedés. A vitához — bármily szenvedélyes legyen is — élet kell, mert a halottak már nem vitatkoznak. Épp ezért akár szocialista meggyőződésünk mellett akarunk érvelni a logika harcbavetésével és az eredmények, mint az argumentumot legyőző valóságok felmutatásával, akár hithirdető misziót érzünk küldetésünknek világnézetünk terjesztésére, vagy akár csak csendes imát akarunk mondani azért, hogy a világban mindenki és minden hivatását betölthesse — már ehhez is idő és élet és verekedést, háborút kizáró békés egymás mellett való élés kell.

A szocializmus és a háború kérdése

A Kiáltvány harmadik tétele ezt hangsúlyozza, hogy „a szocializmusnak nincsen szüksége a háborúra”. Ez szocialista ideológiai tétel, amely bennhatólag megismétli ezt, hogy a szocializmus és a kapitalizmus között folyó történelmi küzdelmet nem világháborúval, hanem békés versengéssel kell eldönteni, és erre a békés versengésre a szocializmus kész vállalkozni, mert lényege nem az erőszak, hanem az eredményekkel való meggyőzés alkalmazása. Sokan ennek a tételnek a valóságát kétségbe vonják, sőt megkísérlik a szocializmus belső lényegéből azt levonni, hogy a szocializmus a háború segítségével éri csak el célját és így a béke hangoztatása e rendszer számára csak pillanatnyi önvédelem. És itt hivatkoznak történelmi eseményekre, pl. a két világháborúval kapcsolódó forradalmakra, a permanens forradalom elméletére, stb.

Ha előbb a felhozott ellenvetéseket vizsgáljuk és a történelemben csak a század eseményeire tekintünk vissza, valóban érdekes együttjelentkezését látjuk a háborúnak és a szocializmust szolgáló forradalmaknak. Így az első világháború idején zajlott le az 1917. évi októberi szocialista forradalom, vagy nálunk az őszirózsás forradalom, vagy a német császárságot a weimari köztársaság megalakulásához vezető átalakulás. Felszabadulási háború járt együtt a népi demokráciák megalakulásával. A má-

sodik világháború és a lengyel, román, csehszlovák, magyar, bolgár, jugoszláv, albán szocialista államok kialakulása találkozó évszámokkal jellemezhető fel. Mintha a kapitalista rendszer megszűnése, a forradalmak és a szocialista társadalom alapvetése valóban a háborúval függne össze. S ezt az említett esetekben nem is kell tagadnunk, mert valóban volt ezek között az események között összefüggés. Lenin azt írta az első világháborúról, hogy az egy óriási erejű, hatalmas „rendező” volt, amely egyfelől óriási arányokban meg tudta gyorsítani a világtörténelem folyását, másfelől pedig példátlan erejű gazdasági, politikai, nemzeti és nemzetközi világválságokat tudott előidézni. Ez az erő még fokozottabban érvényesült a második világháborúban, amely során megdőlt a fasizmus államrendszere és megnyílt a népek önrendelkezésének lehetősége egy szabadabb, önállóbb, demokratikusabb társadalmi rendszerbe való átalakulásukhoz. De amikor azt mondjuk, hogy valóban e háborúkat bizonyos helyeken szocialista átalakulás követte, nem állítjuk azt, hogy a háború szülte a szocializmust, inkább azt, hogy a háborúban résztvevő kapitalista államok benső társadalmi rendje volt annyira megromlott és telítődött annyi elmentmondással, hogy ez a belső válság készítette mindinkább a háborúba ezeket az államokat, majd a háború elvesztése után ez a belső válság nyitott utat a forradalom s általa a szocialista gondolat uralmának.

Gondoljunk arra, hogy az első világháborút megelőzően az Osztrák-Magyar Monarchia milyen erős nemzetiségi benső problémákkal volt megterhelve, vagy hogy a második világháború előtt a fasiszta Németország hogy fuldoklott lélettér után, vagy pedig a koreai—vietnami nép mennyire feszítette belőlről a gyarmati elnyomás abroncsait. Valóban a világháborúk nehezen választhatók el forradalmi folytatásuktól. Hiszen háborút indítani ma már olyan kétségbeesett politikai eszköz, amely a vagy-vagy kérdését eleve belekombinálja jövőjébe. A háború a legszélsőségesebb hazárdirozás: egy bűnös rendszer utolsó tétje a lóversenyen, ami után meghosszabbítható ideig-óráig az élet, vagy jön a végső bukás. A szocializmus azonban nem egy kiélt, vagy programtalan, vagy haldokló rendszer. Tud életet teremteni világháború romjain is, amint a szovjet forradalom mutatja; de tud új életet teremteni háborús romok nélkül is, mint az 1958. évi iraki, vagy az 1959. évi kubai társadalmi átalakulás bizonyítja, vagy mint India, Törökország és más népek távolról példázzák. A permanens forradalom gondolata pedig nem a permanens háborút, pusztítást és vérontást jelenti, hanem azt, hogy a világ minden népe állandó előrehaladásban van a demokratikus, a szocialista — az emberibb társadalmi rend kialakítása felé. Ez a fejlődés nem minden országban és nem mindenhol egyszerre következik be, hanem úgy, amint az egyes országokban uralkodó társadalmi rendszerben a hatalmi erők, a gazdasági élet, az osztályöntudat mértéke, tehát külső és belső tényezők ezt lehetővé teszik. Néhol vulkánkitörés változtatja a föld képét, máshol lassú víz mossa a partot, de zajlik, változik az élet akadályokon, gátakon át is feltartóztathatatlanul. A szocializmus ennek tudatában él, alkot és halad előre. S ezért nem erőszakos, nem türelmetlen, nem heveskedő, hanem magabiztos. A szocializmust ezenkívül nem lehet országhatárokkal körülfűzni és nem lehet a szocialistákat társadalmi keretek szerint elhatárolni.

A háború azért sem szocialista harci eszköz, mert ez egyaránt elpusztít jó és rossz embert, kizsákmányolót és kizsákmányoltat, kapitalistát és szocialistát. S ha a szocializmus meg is van győződve arról, hogy egy harmadik világháború a kapitalizmus végleges felszámolását hozná magával, mégis a békés versengés porondján, a törvényszerű társadalmi

fejlődés menetét kívánva kell győzelmet érnie, hogy ne kockáztassa fölöslegesen győzelméért az emberi életet. Ezért nem vesz erőszakot magán a szocializmus, ellenkezőleg legmélyebb jellege szerint cselekszik, amikor a különböző társadalmi rendszerekkel való békés egymás melletti életet választja programjául, győzelme kivívását rábízva az időre, amely alatt a szű megőrli a kapitalizmus gerendáit és megteremnek a szocializmus alkotásai és eredményei is bizonyosságául és propagandájául igazának.

A kapitalizmus és a háború kérdése

Amikor a népekhez szóló Békekiáltvány öntudattal vállalja szocialista feladatnak a háború nélkül való életet, rámutat negyedik téziseként arra, hogy „a háború a kapitalizmus velejárója”. Ez a tétel nem szükségképpen és elválaszthatatlanul kapcsolja össze a háborút és a kapitalista életformát. Ha a kapitalizmus és a háború szükségképpen együtttható lenne, akkor valóban kevés választás akadna más társadalmi rendszer számára, mint egy önvédelmi háborúval kipusztítani a kapitalista rendszer hordozóit és vele kioperálni a háborús gócot is az emberiség életéből. Nem lennének reálisak, ha azt a tételt akaránk megkonstruálni, hogy a fegyveres erőszak törvénytörő szükségesség a kapitalizmus életében akár társadalmi, akár ideológiai helyzete védelmében, vagy félelem diktálta politikájában.

Sokan azt vélik, hogy — amint a történelem folyamán nemegyszer így jelentkezik — a kapitalizmus mint gazdasági rendszer kényszerül a háborúra, mert a fegyvergyártás és a hadigyar termékeit fel kell valahol használni, különben a gyárak csődöt mondanának és a kapitalista gazdasági rendszer így jutna végromlásba. Kiváló közgazdászok, nálunk Bognár József professzor, világították meg azt, hogy a háború nem a kapitalizmusnak, mint a világ egy felén uralkodó gazdasági rendszernek anyagi életfeltétele, hanem annak a viszonylag kevés nagytőkésnek, akiknek személyi hasznát szolgálja a fegyverkezési és kapcsoló iparágak állandó és fokozott üzemben tartása. Ez egy-két tucat milliárdos érdeke csupán. A gyártott fegyverek nem a gazdasági újra- és többlettermelés eszközei s így a nemzeti vagyont nem növelik. De a hadigyárak és kapcsolatos üzemek még a kapitalista rendszerben élő munkásság érdekeit sem szolgálják, mert az ilyen termelésben foglalkoztatottak az összmunkásság aránylag kis létszámát, az USA-ban pl. 5 és $\frac{1}{2}$ %-át jelentik csupán és bár ez a kis munkásréteg viszonylag többlet keres a többinél, nem tudja ezt a többletkeresetét oly mértékben saját életszínvonalára növelésére fordítani, mint a békés termelés eredményeképp megtehetné. Éspedig azért nem, mert részben a felhasználható árutermelés a hadianyaggyártás mellett kisebb mérvű, részben pedig a hadianyaggyártás fedezetét a megemelt adózás biztosítja, aminek terhét nagyobb részben a dolgozó réteg kénytelen viselni. Az életszínvonal emelkedésének ez a kettős fékezője még jobban jelentkezik a kevesebbet kereső, de a katonai kiadások fedezését szolgáló adókkal szintén megterhelt, nem hadiiparban foglalkoztatott dolgozók életében. Egy percre sem akarjuk állítani, mintha egyes nyugati, főképp amerikai kapitalista országok lakóinak életszínvonalára nem volna magas, sőt fejlődő, ami azonban egyrészt a dolgozó, főképp gyarmati népek kizsákmányolásának eredménye is. De közgazdasági számítások állítják, hogy a háborús ipar igazán a kapitalizmus rendszerének vezető tőkéseit szolgálja csak és viszont általában nem hat oly kedvezően a széles nemzetgazdaságra s benne a néptömegek anyagi helyzetére, mintha

ugyanazt a hadi gyártási energiát a békés termelésben használnák fel. Tehát a háború nem a kapitalizmusnak, hanem csak egyes kapitalistáknak gazdagodását szolgálja. A háború gazdasági szükségességét hirdető kapitalista világban a széles néptömegeknek még esetleg viszonylag magasabb életszínvonala is aránylag kisebb emelkedési lehetőséget érhet csak el, amit még bizonytalanabban tesz a rendszer egyéb gazdasági terhe: a tőzsdeárfolyamok hullámzásától függő termelési s evvel együtt ingadozó kereseti lehetőségek, vagy a szocialista biztosítások hiánya és a munkanélküliség stb. Mindezekkel csak azt a hiedelmet szeretném megcáfolni, hogy a kapitalista gazdaságpolitikának szükségszerű velejárója a fegyverkezés növelése és a háború. Nagy kapitalista államok, mint pl. Svédország, Svájc gazdagságukat nem a máshol vívott háborúkban való gazdasági részvételükkel, vagy legalább is nem csak evvel biztosították, hanem éppen avval, hogy országuk életét megőrizték a háborútól és a hadiipar minden fölé növelésétől.

Arra a kombinációra, hogy a kapitalista rendszernek társadalmi, vagy ideológiai eszméi védelmére van szüksége háborúra, tehát a kapitalista háborús politika voltaképpen lényegében a félelem politikája, csupán az előbbi tételnél elemzett gondolattal felelünk, hogy ti. a szocializmusnak nincsen szüksége a háborúra és társadalmi, vagy ideológiai eszméit békés versenyzésben törekszik győzelemre segíteni. Megengedjük, hogy a kapitalista háborús hangulatkeltés a belső bomlás ellen védekező eszköz, de nem jó eszköz, mert a szocializmussal való békés versengésben lassú lemaradást is eredményezhet, a hisztériakeltéssel a termelői élet nyugalmát is megzavarja, a már háborút jártakban növeli az ellenállás érzését és végeredményben a belső bomlásnak háborús hangulatszitással való orvoslása nem gyógyítás, hanem az egészséget még jobban aláásó narkotikum alkalmazása.

Mindezek azt akarják aláhúzni, hogy a kapitalizmus életében a háború, a fegyveres erőszak alkalmazása nem szükségképpen, hanem mondjuk: velejáró, amelynek könnyebb felhasználása a kapitalizmus pszichológiájában rejlő sajátosságok következménye. A kapitalista társadalmi felfogás magában hordja az emberek közti különbségtétel olyan mértékeit, amelyek között az erkölcsi jó és rossz mértéke a legkisebb jelentőségű, viszont súlyosan szerepel a szegény és gazdag, fehér és színes, jó propagandával rendelkező vagy szerény, stb. Ebben a különbségtételben fasiszta elemek, a sznobság és az egoizmus keverednek egymással s hatásuk nem csak a társadalmi élet keretein belül, hanem a nemzetközi politikában is érvényesülnek. Az önzés kegyetlensége nemcsak abban mutatkozik, hogy az egyes ember fölényét a másik fölött a bokszozó horogütés dönti el, vagy hogy a gyáros érzelmi megrendülés nélkül a munkanélküliség nyomorába taszíthatja munkását, ha saját haszna növelése úgy kívánja. hanem abban is, hogy hatalomért, természeti kincsekért, kereskedelmi fölényért milliókat hajcsározhat akár a világháború pusztulásába feltéve, hogy saját maga számára atombiztos fedezéket tud építeni milliárdjai segítségével. Így az, hogy a kapitalizmus velejárója a háború, avval magyarázható, hogy a kapitalista psziché a háború keresésére nagyobb kísértést hord önmagában. De a kísértés még nem szükségképpen és nem mindenkor bűnbeesés is.

Ebből a megfontolásból önként adódik a Békekiáltvány ötödik tetele, amely azt állítja, hogy noha a szocializmusnak nincsen szüksége a háborúra, a kapitalizmusnak pedig velejárója a háború, e két megállapítás és az ezekből következő szocialista, illetve kapitalista reláció a há-

ború vagy béke kérdéséhez „nem végzettszerűen ellentétesek egymással”. A moszkvai Nyilatkozat ezt így fogalmazza meg: „a háború ma már nem végzettszerűen elkerülhetetlen”.

Igaz, hogy a háborús veszély a párizsi csúcstalálkozó sikertelensége óta fokozódott. Folytatódott a katonai tömbök politikájának érvényesítése, amely Kongóban még csak rejtett Nato-közbelépést, Laoszban már nyitottabb Seato-beavatkozást, Kubában az Amerikai Államok Szövetségének bevonását eredményezi. Ha pillanatnyilag német és francia rivalizálást mutat a Bundeswehr-tábornokok mind jobban erősödött hangja és követeléseik kielégítése, másrészt a megismételt szaharai francia atomrobbantás, mind a kettő mégis a kapitalista erőpolitikában való nagyobb szerep biztosítására s így eredményében a háborús erők növelésére törekszik. De a másik oldalon az Egyiptom, Sziria, Irak ügyeibe való beavatkozás elhárítása a szocialista erők fellépésével, a belga, török, latin-amerikai, dél-kórei belső állapotok meglazulása; az afrikai és ázsiai országok népei egyre erősödő közös állásfoglalásának kialakulása; az amerikai elnökválasztás mélyén megnyilatkozó népi kiábrándulás a mult szakadékpárti szédelgéséből; az európai kapitalista piacalkotás egyenetlenségei; az olasz haladó körök valamivel megerősödött szava; a Béke-Világtanács megélnékülű aktivitása a népek közvéleményének a béke mellé állítása érdekében, s nem utolsó sorban a szocialista országok belső politikai, gazdasági és társadalmi életében, technikai fejlődésében tapasztalható előretérés annak a meggyőződésnek ad minden fázisból mentes biztos alapot, amit a Nyilatkozat így fejez ki: „a szocialista világtábor, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalom, a háború ellen fellépő valamennyi ország és az összes békeszerető erők közös erőfeszítéseivel el lehet hárítani a világháborút”.

Ez a tudat és reális meggyőződés fogalmazta meg az eddigiekben elemzett Békekiáltványnak befejező felhívását, amely odafordul „a férfiakhoz, a nőkhez, az ifjúsághoz, a legkülönbözőbb foglalkozási ágak és társadalmi rétegek képviselőihez, minden emberhez, függetlenül politikai és vallási meggyőződésétől, függetlenül nemzetiségétől és bőre színétől s mindazokhoz, akik szeretik hazájukat és gyűlölik a háborút”, hogy követeljék katonai csoportosulások helyett valamennyi ország baráti együttműködését, átfogó kereskedelmi és kulturális cseréjét, követeljék háború helyett a békét !

A katolikus állásfoglalás

Elemzésünk során ezeketán nem marad számunkra feladat, minthogy felvessük a kérdést: mit szól mindehhez a katolikus erkölcsstan, a mi válaszos világnézetünk ?

Különböztessünk skolasztikus élességgel: nem arra kérünk jelenleg világnézetünktől választ, hogy a gazdasági vagy társadalmi rendszerek elsőbbsége kérdéséhez lehet-e, van-e és milyen mondanivalója katolikus hitünknek. Arról sincs itt szó, hogy egy pillanatra is elgondolkodjunk azon, hogy az ideológiák ellentétében mi melyiket valljuk miénknek és van-e, vagy mi az, ami a másik tartalmából számunkra is elfogadható.

Most egyedül arra kell felelnünk, hogy a különböző gazdasági rendszerek és ideológiák igazságát fegyverrel, háborúval lehet-e és szabad-e eldönteni a mi erkölcsi normánk szerint ?

Ismerjük Szent Tamás megállapítását és összegezését az ún. „igazságos” háborúról. A Summa (2. II. 40. 1.) a háború megengedettsége fel-

tételeként az állam hivatott elhatározását, valamely igazságtalanság megtorlását és a jó előmozdítását sorolja fel s e helyen idézi Szent Ágoston *Contra Faustum* művének XII, 24. részét: „*A kártevés ódáz vágya, a megbosszulás kegyetlensége, a házsártos és nem békülékeny lelkület, a folytonos háborúskodásban kedvét lelő vadság, az uralomvágy és más hasonlók azok a mozzanatok: quae in bellis iure culpantur*”. Schütz e latin szavakat úgy fordítja, hogy „amiket a háborúban jogosan *megbélyegzünk*”. Szerintem Szent Ágoston még ennél is többet mond és pedig azt, hogy ezeket a mozzanatokat a háborúban *bűnnek kell itélnünk*, tehát amelyek fennforgása esetén a háború bűnné válik, igazságtalan és megengedhetetlen. Mindehhez megjegyezhetjük, hogy a kapitalizmus nem egyenlő az állammal; a kapitalizmus érdeke osztályérdek s erősen kétségbevonható, hogy a kapitalizmus „jogos önvédelem” vagy „sértett becsület”, vagy kapitalista gazdasági érdekek szolgálata ürügyén még a középkori értelmezés szerint is indíthat-e ún. „igazságos” háborút főképp az államapparátus hadüzenetének belső kikényszerítése után azoknak az állampolgároknak harcbaküldésével, akik ugyan még kapitalista társadalmi keretek között élnek, de ezért harcolva semmiképp sem jogos önvédelemből járnak el, becsületük és gazdasági érdekük pedig épp a háború elkerülését követeli.

Egyházunk egyik-másik képviselője még a maga régi beporosodott mivoltában használja fel a középkori valláserkölcsi idézeteket és ekkor egyedül a kapitalista társadalmi rend tőkéseinek ígézetében megdöbbenő következtetésekre ragadtatják magukat.

Mi ezekkel szemben kettőre hivatkozunk álláspontunk kialakításában. Elsőbb a pápákra: XII. Piusra és XXIII. Jánosra. Egyikről sem lehet azt állítani, hogy szocialista beállítottságú, sőt tudjuk, hogy főképp XII. Piusnak nem egy nagyon éles megnyilatkozása volt a szocialista társadalmi és gazdasági rend és a szocialista államok ellen. Mégis egyik pápa sem vetette fel még a gondolatát sem annak, hogy a szocializmus ellen háborút kell indítani és fegyverrel, atombombával állítani meg térhódítását a földön, vagy a lelkekben. Ellenkezőleg, sokszor hallottunk elítélő pápai szavakat az atomerő háborús felhasználásával és a háborúk vérontásával szemben.

A pápák mellett hivatkozhatunk püspökeinkre: közelebről a püspöki kar elnökére: Grósz érsekre és az OBKB elnökére: Hamvas püspökre. Nem mondhatjuk egyikről sem, hogy gondolkodás és meggyőződés nélkül elfogadnak mindent, amit elébük tálnak. S íme, amikor az *Opus Pacis* és az Országos Béketanács Katolikus Bizottsága 1960. december 15-i együttes ülésén foglalkoztunk az öt világrész kommunista és munkáspártjának a világ népeihez intézett Békekiáltványával, nemcsak ellenvetés nélkül magukévá tették a nyilatkozattervezetet, de ennek megfogalmazásában is közreműködtek és a nyilatkozat elfogadása után felkérték valamennyi ordinárius-társukat, főpásztorainkat, hogy ennek a katolikus békeszerveink által az ő elnökségük mellett hozott nyilatkozatnak szövegét a szilveszteri, illetőleg újesztendei istentiszteletek kapcsán a hívek előtt a lelkészek olvassák fel és híveikkel együtt imádkozzanak a békéért.

Ennek a nyilatkozatnak ismert szövegéből felvetett kérdéseinkre válaszul, szó szerint idézzük a következőket: „*A háború kivetkőzteti az embert emberi mivoltából. A háború a mai tömeggyilkos fegyverek birtokában mindenképpen bűn. Bűn Isten ötödik parancsa ellen. Bűn a felebaráti szeretet ellen. Bűn az igazságosság ellen. Bűn az irgalmasság ellen. Bűn a teremtésben és megváltásban nyert istenfűtség ellen. Bűn a minden egyes ember lelkében tükröző, alkotó isteni szándék ellen.*

Ha fájdalommal valljuk is hitünk szerint az áteredő bűn következményének azt, hogy ember és ember között ellentét születhet, amely megzavarja a földi élet békéjét és nyugalvét, egyben bizony emberi kötelességünknek ismerjük, hogy ezeket az ellentéteket ne az erőszak eszközeivel, az élet árán és ne a pusztítás segítségével, hanem békés szándékokkal és jóakarattal törekvésekkel, tárgyalással, érveléssel, meggyőzéssel, az emberi élet és az emberméltóság tiszteletével lehet és kell megoldani.”

Mi ezekkel a megjegyzésekkel kísérjük a moszkvai Békekiáltványt és a most folyó 1961-es esztendőben is ezeket a gondolatokat ismerjük el és fogadjuk katolikus békemunkánk alapelveinek.

A LÓRÉ

*Szalad a lóré, csöpp hegyi vonat,
Zörög az erdőn nagy hegyek alatt.*

*Lógó fejjel, meggyőződéstelen,
Vén ló zördíti rozszant sineken.*

*Gördíti becsülettel, fölfelé,
És visszafelé is gördíténé,*

*De amikor elérik a tetőt,
Hámból kifogják jámbor ügetőt,*

*A lószerszámot hátára vetik,
Farát szelíden megveregetik,*

*És azt mondják: Eridj szépen haza.
És ő elindul, szépen és haza.*

*Hát a te lóré, édes öregem ?
Lovatlan áll már az is a hegyen.*

*Nem is zörög már, csendes, jó hely ez,
Megállónak is csak föltételes.*

*Hiszzen te húznád szívesen tovább,
De idefőnt már nem kérnek csodát.*

*Hordtad a hámat, húztál szekeret,
Most már az üres hám is fölsebez.*

*Az is megrezzent, amikor valaki
Hervadt hátadat megveregeti.*

*De már maholnap megsimít a szó:
Jőjj haza szépen, fáradt vén csikó.*

*— Megismered: ez a gazdád szava,
S szépen elindulsz, — szépen és haza.*

Sík Sándor